

מסע בעקבות השבר

**בכ"ב בשבט ציינו את יום
גוש קטיף במערכת החינוך,
והשנה מציינים גם עשר
שנים להתנתקות. במקביל
לאירועים אלה יצא סרט
חדש, יצירה נשית מכף רגל
ועד ראש של צלמת, במאית,
שלוש מרואיינות
ותסריטאית. יחד הן יצרו
מסמך אנושי מרגש המתעד
את סיפורה של קהילת
נצרים לפני, תוך כדי ואחרי
ההתנתקות
דיקלה ד' גל-עד
צילום: מירי שמעונוביץ**

ב

דיוק ביום סגירת
הגיליון שבידיכך
ציינו למעלה מ-700
בתי ספר ברחבי
הארץ את יום גוש
קטיף. מאות ערכות

פדגוגיות חולקו לבתי הספר, ובמשך
שבועיים הן משמשות לפעילות
בנושאי התיישבות, חקלאות
ועשייה ציונית למען מדינת ישראל.
התאריך נקבע לציון היום בו עלה
לקרקע היישוב הראשון של גוש
קטיף, נצר חזני, לפני 42 שנה.
כחודש לפני יום גוש קטיף,
יצא לאקרנים הסרט "בין שמים
לחול" שצולם ובוים על ידי שתי
אחיות - נטע שטרנברג ויהודית
פסל. הסרט הוא התיעוד המצולם
היחיד שיש בידינו מקהילת נצרים
שבגוש קטיף, והגירוש מבתים.
כזכור מדובר בקהילה שהייתה
סגורה לתקשורת בתקופת העקירה,
קהילה מאוחדת שבסופו של תהליך
התפצלה. חומרי הסרט שכבו
במגירה כמעט עשור, עד שניתנה
הרשות לעשות ממנו סרט, והוא
יוצא כעת, בשנה העשירית לגירוש
מגוש קטיף. אחת מגיבורות הסרט
שצולמה כמה שנים לפני הירצחה
באכזריות היא רותי פוגל הי"ד.

אידיאליים נדם

כמשפחת שטרנברג חמש בנות
ובן. ההורים, רוחל'ה ויעקב, חיים

תמונות מתוך הסרט "בין שמיים לחול" תיעוד מרגש צילום מסך

והקב"ה. זוהר מאוד אהב את החומרים שראה, והוא הקפיד שלא ניפול למלכודת הרגש והקישט"ש. מי עוד היה שותף לתהליך היצירה? "אחותי למדה במכללת טוהר שביד בנימין במשך שנתיים, ורמה בורשטיין הייתה המורה שלה. היא הסכימה לפגוש אותי ומאוד השפיעה על ההחלטה שלי לצאת עם הסרט כי לא הייתי שלמה איתו, אבל היא נתנה לי תמיכה ו'בעטה' אותי החוצה. היא הסבה את תשומת לבי לקטעים נדירים נבחרים, כמו הקטע בו שלומית יושבת לבנות פאזל עם הבן שלה. לכאורה תמונה בנאלית, אלא שכאן המצב הוא שבוע לפני הגירוש. רמה גם סייעה לי להכריע בשאלה ששאלתי את עצמי על התערבותי בסרט. לבסוף החלטתי ממש לא להתערב,

וההיגיון אלא אל הלב והחוויה". מה עושים עם כל כך הרבה חומר? מאיפה מתחילים? "עם החומרים הללו פניתי אל מרכז קטיף שבניצן. נפגשתי עם האנשים המסורים לעניין והם מאוד התרגשו. הם העבירו אליי תקציב שאפשר לי לבחור באנשי התעשייה הטובים ביותר שיש היום בישראל, וכך התחלתי לעבוד כשלקחתי כעורך את זוהר סלע (החיים על פי אנפא, 'בופור' ועוד)". גבר, שמאלני, חילוני, כל מה שהוא הפוך ממך. "בכוונה תחילה. רציתי שהסרט ייגע באנשים כמותו. באנשים שלנו זה ייגע בכל מקרה, זאת לא חוכמה. רציתי שהדברים יגיעו אל כל שכבות האוכלוסייה, גם כאלה שלא מדברים כל היום על אמונה

חודשים, וחיפשה יחד איתה את המשך הדרך. בסופו של דבר קהילת נצרים התפצלה לשניים: חלק אחד נשאר באריאל והקים שם קהילה שמטרתה התערות בעם ישראל, והחלק השני הקים יישוב חדש בחולות חלוצה שבנגב.

לאחר הפיצול נטע המשיכה לתעד בשני המקומות, עד אשר עצרה טרמפ יום אחד, ומסגרה את דלת המכונית כי היעד לא התאים למבוקשה - דרסה המכונית את המצלמה היקרה. נטע ראתה בזה אות וסימן, וגנזה את 120 הקלטות שבהן 120 שעות נצרים נדירות. מאז עמדה יהודית אחת וניסתה לשכנע את נטע לתת לה את החומרים, אך דבריה נפלו על אוזניים ערלות. מדי פעם אפשרה נטע לאחותה לצפות בכמה מן הקלטות, אך לא יותר מכך. עד אשר אירע הרצח הנורא של משפחת פוגל הי"ה.

"משפחת פוגל שגרה בנצרים כמה שנים עד לגירוש, הייתה אחת מ-20 המשפחות שגרו באריאל. רותי פוגל הייתה אחת מן הנשים שצולמו בגוש, ולא רצתה להצטלם יותר לאחר הגירוש. רק כשהבינה שהיא היחידה מן המצולמות המתועדות שבחרה לגור באריאל - היא הסכימה שנטע תמשיך לצלם אותה גם שם. כך נותר תיעוד המרשימים ועמידתה האמונית האיתנה", מספרת יהודית. "הרצח כזכור אירע בשבת בלילה. במוצאי שבת עם היוודע הזוועה, נתנה לי נטע את הסכמתה לעריכת סרט מתוך החומרים שאותם צילמה".

עוצמה נשית

יהודית פסל שערכה וביימה מספר סרטים בעבר ולימדה קולנוע בבתי ספר, פינתה את זמנה וגייסה את כולה כדי להוציא לאור את הסרט של אחותה. הדבר שהיה ליהודית הכי חשוב להבליט בסרט הוא דווקא העיסוק באמונה ובאהבה. "אותי מעניין לדבר על נשיות ועדנה לצד עוצמה וחוסן נפשי. הסרט הוא לא פוליטי אלא חלון לקהילה שחיה וחושבת אחרת, והוא מנקודת מבטן של שלוש נשים. הסרט אינו מדבר אל השכל

יהודית פסל: "באנשים שלנו הסרט ייגע בכל מקרה, זאת לא חוכמה. רציתי שהדברים יגיעו אל כל שכבות האוכלוסייה, גם כאלה שלא מדברים כל היום על אמונה והקב"ה"

לא היו שם חבר'ה בגילי בתקופת הנעורים. אבל אצל אחותי, נטע, המקרה היה הפוך לגמרי. היא התאהבה במקום, באנשים, באידיאלים. נצרים עבורה היה באמת בית ולכן היה לה חשוב לתעד שם חלק מהדמויות ואת המקום".

אנשי נצרים הם אנשים מאוד סגורים תקשורתית. כיצד הצליחה נטע לצלם את החומרים הנדירים הללו? "נטע ביקשה רשות לעשות זאת. הדבר בער בה ובקשתה עברה להצבעה באסיפת חברים, שבה קיבלה אישור להיכנס לבתים ולצלם תוך כדי שמירה ברורה על כללי ההלכה השונים. היא אספה שקל לשקל ורכשה מצלמה איכותית ויקרה שעלתה בערך 20 אלף שקל, ועשרה ימים לפני הגירוש פשוט נכנסה לבתים וצילמה וצילמה וצילמה...".

מבט של ילדה

מתוך עיני נערה בת 19 הנמצאת בתוך תהליך היסטורי של חורבן הבית בו גדלה, צילמה נטע את שכניה ושכנותיה, את אסיפות החברים, את כל מה שרק יכלה. מתוך מבטה התמים, היא לא שאלה יותר מדי שאלות, אלא ניסתה לברר את הפן האמוני העומד מאחורי דמויות שכנותיה. החומרים שיצאו תחת ידה מציגים לנו תמונת מצב ייחודית שמעולם לא הגיעה בצורה כזו אל המסך. גם לאחר הגירוש נדדה נטע ברחבי הארץ עם הקהילה שהשתקעה באריאל למשך שלושה

בצורה כזו ש"אם החיים אינם באידיאל - זה לא שווה", כך לפי בתם יהודית. מגיל שנה עד ארבע זוכרת עצמה יהודית גרה בימית. חופים מטריפים, חול וחופש עד הפינוי. "אני זוכרת שאימא שלי ביקשה מסבתא שלי להוציא אותנו מהבית כדי שלא נראה את העימותים עם החיילים. בדיעבד מה שקרה - זה בדיוק ההפך. הם היו סגורים בתוך הבית ולא ראו דבר. אנחנו, שהיינו עם סבתא מחוצה לו, ראינו את העימותים, את החיילים, את הכלובים. נותרה לי טראומה עד היום", יהודית משתפת בכאב.

לאן עברתם אחרי ימית? "עברנו לגני טל שבגוש קטיף למשך שנה. לאחר השנה הזו ססנו לשליחות מטעם הסוכנות בניו יורק. כשחזרנו ארצה גרנו בהר נוף בגלל העבודה של הוריי בירושלים ובסופי שבוע גרנו בנצרים. אחרי זמן מה הם עברו לגור במעלה הזיתים בירושלים המזרחית. חיים על הקצה. עד היום". נשמע שההורים שלך מאוד מחוברים לאידיאולוגיה ולאוכלוסייה של נצרים. איך זה אצלך?

"מבחינה אידיאולוגית ספגתי הכול. גרתי לאחר נישואי בקרית ארבע והיום אני גרה בברוכין מתוך אמונה ואידיאל. בעניין נצרים, פחות התחברתי לאוכלוסייה כי

"רוב הגיבורות צמחו מתוך המשבר הזה והחליטו החלטות חדשות. המפתיע היה שכאשר שאלתי אותן בעקבות 'צוק איתן' אם הן היו חוזרות היום לנצרים, כולן פה אחד אמרו שלא. הן לא יחזרו לנצרים כיוון שהן באמצע משימה לאומית חדשה"

"מרכז קטיף", להנצחת מורשת גוש קטיף וצפון השומרון, הוקם ב-2008 ביישוב ניצן מתוקף חוק. המרכז פועל במטרה לספר את סיפור ההתיישבות בגוש קטיף ובצפון השומרון ועוסק

בערכים הלאומיים והחינוכיים הקשורים למפעל זה למען הדורות הבאים. במרכז המבקרים מתקיימים סיורים המודרכים על ידי אנשי גוש קטיף, אשר כוללים צפייה בסרטים ובמיצגים. במרכז קיים ארכיון ובו עשרות אלפי מסמכים, עבודות מחקר שנכתבו על גוש קטיף, ספרייה ובה חומר רב ומגוון על ההתיישבות, שימור מידע ועניין. בנוסף מתקיימות במרכז הפקות חומרים כגון: הוצאת ספרים והפקת סרטים. ל"מרכז קטיף" מרכז מבקרים חדש בניצן. מסלול הביקור במרכז מתפרש על פני שישה מרחבים המשלבים סרטונים, ארט וידיאו, תערוכת צילומים ומיצבים היוצרים חוויה ייחודית ומרגשת. פרויקט ייחודי של מרכז קטיף הוא פרויקט "שימור הזיכרון של אנשי גוש קטיף". במשך עשר שנים מאז ימי ההתנתקות מחבל גוש קטיף, מתנהל הפרויקט מתוך הצורך שעלה בקרב תושבי הגוש לספר את סיפור חייהם שלהם כפי שהם חוו אותו. המיזם מאגד בתוכו כ-800 ראינות אישיים מצולמים.

מרכז קטיף עוסק גם בפעילויות חינוכיות כגון "מסע כיסופים", פעילויות ביום השנה לעקירה מגוש קטיף, פעילויות לכל המשפחה במהלך חופשים וחגים ועוד. מלבד יום השנה לעקירה, אחד מימי השיא של פעילות מרכז קטיף הוא יום כ"ב בשבט - יום גוש קטיף במערכות החינוך. ביום זה עוסקים מאות מוסדות חינוך בנושא גוש קטיף ובערכים החינוכיים הנובעים מכך. המרכז הקים מאגר פדגוגי גדול הכולל מערכי שיעור לכיתות השונות, כרזות, טקס בית ספרי, מצגות וסרטים שאותם יוכלו המורים להעביר לתלמידים. בערכה ניתן למצוא מגוון פעילויות חינוכיות בנושא סיפורו של גוש קטיף כחלק מהמפעל הציפוני, התמודדות עם סוגיות של זהות אישית, זהות קולקטיבית וזהותה של המדינה, וכן חומרים לדין בדרכים לניהול מחלוקת בחברה יהודית-דמוקרטית וגיבוש עמדות מנומקות בדילמות העומדות על סדר היום הציבורי במדינה.

מוכי בטה, מנכ"ל מרכז קטיף: "מרכז קטיף הוקם מתוך מטרה להמשיך ולספר לדורות הבאים את סיפורו של גוש קטיף, סיפור הטומן בחובו התמודדות מול אתגרים רבים לצד גבורה. אנו רואים חשיבות רבה בכך שעם ישראל יזכור את המורשת ההיסטורית בחבל עזה, ומזמינים את הציבור הרחב למסע ולמפגש עם סיפור ההתיישבות בגוש קטיף".
למרכז קטיף יש גם אתר אינטרנט: www.mkatif.co.il ובו מידע כולל על גוש קטיף, תמונות, סרטים וסרטונים. כמו כן קיים גם דף פייסבוק וערוץ ביוטיוב ובו סרטים שונים.

"אותי מעניין לדבר על נשיות ועדנה לצד עוצמה וחוסן נפשי. הסרט הוא לא פוליטי אלא חלון לקהילה שחיה וחושבת אחרת, והוא מנקודת מבטן של שלוש נשים"

החרמון, והתמונה הסוריאליסטית של השלג באמצע המדבר לשם אגירת מי הגשמים למקווה, היא תמונה ייחודית ונדירה. אבל כשפגש בה זוהר סלע, הוא לא הבין בכלל במה מדובר. סצנה נוספת שלא נכנסה היא סצנה בה רותי פוגל הי"ד בקרוון באריאל, בתמונה פסטורלית בה היא מתיישבת לארוחת צהריים עם ילדיה ומבקשת מבנה יואב הי"ה, שיביא את הנטלה. "זוהר לא הבין בכלל מה זאת נטלה. הייתי בטוחה שהוא החיזור היחיד בתל אביב שלא יודע במה מדובר, אז עשינו עסק, אני אשאל אנשים בכניין בו עבדנו, ואם הם יידעו במה מדובר - הקטע בפנים. אף אחד לא ידע! אני הייתי בהלם, והקטע נגנז..."

יהודית, עם מה את מקווה שהצופים שלך ייצאו מהסרט?
"אין כאן ניסיון להעביר מסר או לספר סיפור שונה ממה שיש בחומרים, זהו סרט אותנטי מנקודת מבט תמימה וכל מי שמתחבר בו למשהו זו ברכה. זהו סרט מעורר מחשבה, הוא מביא את ניצחון הרוח בכל הרמות. זהו סרט שאינו רק על הגירוש מגוש קטיף, הוא קטליזטור לצמיחה ממשבה. אני לא מתחברת לכל הדברים שנאמרים שם, אבל למדתי רבות מן הנשים האמיצות הללו. ישנם משפטים שמלווים אותי עד היום ואני צומחת מהם. אני מקווה שאנשים יעברו תהליך בעקבות הסרט, שיבינו מעט מן הפנים המיוחד שיש באנשי נצרים, שהסרט יהיה להם מחזק ומעורר השראה".

בינתיים הסרט מוקרן בהקרנות פרטיות בבתי ספה, בקהילות בארץ ועוד מעט גם בעולם, במתנ"סים, וכבר יש רשימה להקרנתו בימי הגירוש שיהיו בחדש מנחם אב.

שנייה. אם זה כבר קרה, אז לא בדיעבד, לא כי 'עשו לי', ללכת על זה חזק".
מה הייתה תגובת ההורים של רותי פוגל הי"ד?
"זה אחד הקטעים הקשים והמרגשים שעברו עלינו בהפקה. ההורים שלה ישבו לצפות בחומרים בהם רותי מצולמת והתרגשו מאוד. בסוף ההקרנה בביתם, אחרי שאביה דיבר איתנו ארוכות ועמוקות, הוא רצה ללכת למרות שלא סיימנו. היה לו קשה מנשוא. אני לרגע הייתי המומה, כי הוא אדם שמדבר ומשתף, והוא גם היה חשוב לצילום עצמו, לסרט. הצלם, בשנייה ששם לב שהוא עומד ללכת, אמר לו שהוא חייב להישאר. הייתי מאוד נבוכה, אבל הוא נשאר וסגר לנו את הסיפור. לא רצינו ללכת משם. זה היה כל כך עוצמתי, המפגש של שני ההורים השכולים עם זיכרונות מתוקים ותמימים מבתם שנרצחה. אחרי שהסתיימה ההקרנה אימא שלה עוד ישבה איתנו ודיברה ודיברה, היה לה כל כך הרבה לשותף אותנו בו. זה עוד אחד הפנים שבסרט, הסגירה הזו עם ההורים השכולים. אחרי שהכרנו את רותי התאהבנו בה ושתינו בצמא את דבריה, מאוד מיוחדת וחזקה".

מה זאת נטלה?

מתוך 120 שעות צילום נבחרה שעה אחת בלבד. חזקה, עמוקה, כוללת, אבל אחת בלבד. אתם יכולים לתאר לעצמכם שאפשר היה ליצור עוד 70 סרטים לפחות עם החומרים שלא נכנסו. גם יהודית מצרה על הקטעים שלא נכנסו, אבל הבינה כבר מזמן שזה בלתי אפשרי. היא מספרת לי על קטע הזוי בו מקימים מקווה טהרה בחולות חלוצה, אבל חייבים להכניס אליו מי גשמים ואין גשמים במדבר באותה שנה. אז נוסעים להביא שלג מן

"לא התערבתי. השארתי את הדברים תמימים ובתוליים". פסל

יצפו בו. היא הביאה את דבריו של הרב שלמה אבינר שצידד בה. במרכז קטיף הזעיקו את הרב יגאל קמינצקי, הרב של גוש קטיף, שצפה בחומרים ויצא עם אמירה ברורה שחובה להפיץ את הסרט הזה לכל מי שרק אפשר. אין בו כל בעיה של צניעות, והוא מחזק מאוד. הוא דן עם הרב אבינר ושלומית קיבלה עליה את הדין, אם כי עד היום לא צפתה בו. כל נשכח כי קהילת נצרים נגד טלוויזיה בביתם. באחד הקטעים הבן של שלומית שומע משהו ברדיו והיא אומרת לו, 'אל תקשיב לרדיו, בוא ואספר לך מה באמת קורה'. היא מתווכת לו את המציאות לפי הבנתה וזה מקסים. הייתה לי התלבטות אם להביא את המראות שצולמו בטלוויזיה ונמנעתי מזה, כי החלטתי שהסרט הזה יהיה נקי לחלוטין".

מה את חווית מנשות נצרים שפגשת במהלך העבודה על הסרט?
"רובן צמחו מתוך המשבר הזה והחליטו החלטות חדשות. המפתיע היה שכאשר שאלתי אותן בעקבות 'צוק איתן' אם הן היו חוזרות היום לנצרים, כולן פה אחד אמרו שלא. הן לא יחזרו לנצרים כיוון שהן באמצע משימה לאומית חדשה. מדהים. אחד המשפטים שאריאלית אומרת בסרט ושנחרתו אצלי, הוא כשהיא רואה את הבית נבנה ואומרת: 'מה זו אמונה? כל רגע בחיים הוא רגע בפני עצמו, לא משנה מה היה קודם ומה יהיה עוד

להשאיר את הדברים בתוליים ותמימים כפי שהם. היא אמרה לי 'העם יאהב את הסרט, לכי איתו, תעזי'. אחותי לא שאלה שאלות וזה נשאר כך. סקרנה אותה האמונה החזקה, וזה מה שיוצא מתוך הסרט. יש בו משפטים שנחרתים עמוק בלב השומע".
תני לי דוגמה.
"בחממות אומרת אחת הגיבורות: 'אנחנו לא בונים את החממה, אלא את העתיד' (אחת מתוך קבוצה ששתלה בחממות שבוע לפני הגירוש במבצע 'מאמין וזורע'). רותי פוגל הי"ד מדברת על 'בניית האמונה בנפש בלי כל קשר למה שקורה במציאות'. הגיבורות מדברות על הבנייה והצמיחה כשמעליהן מרחפת עננת הרס ממשית, וכל זה נותן לסרט ממד אחר".

כל כך הרבה עדינות צריך כדי לעשות את הסרט הזה.
"כשאני יוצאת אל ההקרנות ונותנת שיחה אחרי הצפייה, עומדות לנגד עיניי מילותיה של רמה בורשטיין שאמרה לי: 'את שליחה! הקב"ה ייתן לך את המילים הנכונות'. בסרט הזה שמתי את עצמי בצד לגמרי. רק כך קיבלתי את האישור של הגיבורות".
הייתה להן בעיה עם זה?
"לא. אם כי באיזשהו שלב שלומית זיו הבינה שגברים יצפו בסרט וזה לא הסתדר לה מבחינת צניעות, והיא ביקשה שרק נשים

"רותי פוגל הייתה אחת הנשים שצולמה בגוש ולאחר מכן צולמה גם באריאל. כך נותר תיעוד מצמרר של רותי על כל היגדיה המרשימים ועמידתה האמונית האיתנה"